

1. A KERGE VALLOMÁSA

A Sellő halála után a Képiró eltűnt a városból. Szakácsnéja szerint nem vitt magával egyebet, csak néhány árkus papirost és a penecilusát, legalábbis ezeket hiányolta rajzasztaláról a sasszemű asszonyosság. Egyetlen ember látta elmenni, a révész ütődött fia, kinek sokféle bolondériája volt: élt-halt a nyers madártojásért, járás közben minden hetedik lépés után megfordult maga körül, és szeretett történeteket kitalálni, amelyekben összevissza keverte a valóságot a képzelettel. Bár nem volt megbízható szemtanú, az eltűnés ügyében kihallgatták és jegyzőkönyvbe vették vallomását, amit a Csendbiztos megmutatott a Prédikátornak, a város legbölcsebb emberének és a keresett személy barátjának, mondjon véleményt róla. (Sajnos, az eredeti irat elkallódott, másolata azonban fennmaradt a Prédikátor feljegyzései között, ezek roppant kalandos utakon, más becses emlékekkel – például egy kormorántollból készült pennával – együtt hozzám kerültek, így értesültem első kézből egy két évszázados tragédia körülményeiről és következményeiről.)

Leginkább arra volt kíváncsi az érdekes rendész, hogy a Prédikátor valóban szemtanúja volt-e a sajnálatos eseménynek – már abban az időben is így nevezték a kínos incidenseket –, mint a Kerge állította, mert városszerte sokféle hír és pletyka keringett, felajzva a kedélyeket. Noha a közvélekedésben a Képiró és a vízilány viszonya ocsmány fajtalankodás volt, Isten és ember ellen való vétek, a bestiális cselekedet – melynek véres nyomai másnap még ott éktelenkedtek a Régi Sárnyomó partján – felháborította a jóérzésű polgárokat, akik követelni kezdték a tettesek megbüntetését, ám a Csendbiztos mégse indíthatott hivatalos eljárást a kilenc halász ellen, mert mások és a saját meglátása alapján a Sellő nem minősült emberi lénynek, így elpusztítása sem lehetett gyilkosság. A Képiró eltűnése ügyében azonban meg kellett kezdeni a vizsgálatot, mert miféle dolog az, hogy egy városi notabilitás csak úgy ukmukfukk elillanjon?

Kerge, a révész fia azon az október végi éjszakán ott volt az ótemplomnál a Régi Sárnyomó partján, ahol a feldühödött halászok evezőikkel agyonverték a Sellőt, mert azzal gyanúsították, ő engedte el öreghálójukból a zsákmányt, és akkor sem ment haza, amikor a tömeg szétszéledt. Látta a halfarkú lány maradványait, szerinte – és ezt a Prédikátor is megerősítette – iszonyatos látvány volt. Véres húsdarabként hevert a sárban, békalencsével, csillámló pikkelyekkel teleszórvva, és az a féleszű, meglapulva a tamariszkuszok között, végignézte rögtönzött temetését. Azt állította, a harangozó segítségével a Földmérő ásta meg a sírt a cinterem mellett, majd a nagyparókiáról kihozott lepedőbe csavarták a holttestet, és leengedték a gödörbe, mialatt a Prédikátor a fájdalomtól őrzöngő Képirót csendesítette.

A hibbant legény végignézte a kísérteties ceremóniát, és abból, amit elmondott, ki lehetett hámozni: a halleány igazi szertartást kapott, a Prédikátor úgy búcsúztatta, mint akárci emberfiát, és amíg imádkozott a holttestem fölött, az öles természetű Földmérő fogta át karjával a Képirót, nehogy a sírba vesse magát, ám amikor a zsoldár eléneklése után a harangozó elkezdte a földet visszalapátolni, a Képiró kiszabadult a baráti kezek közül, és sebesen elrohant. Hiába kiáltoztak utána, annak semmi foganatja nem volt.

Későre járt, a bakter az éjfél is elkiáltotta a toronyból, és a Kerge elálmosodott, a bokrok alá vackolódva biztosan szunyókált valami keveset, mert arra eszmélt, hogy a hold lemenőben van, sehol egy teremtet lélek, csupán a téli álomra készülő denevérek keringenek az ótemplom körül, és bánatos prí-prí hangokat cirreg az utolsó őszi bogár. Feltápáskodott hát és elindult hazafelé.

Mire a folyópartra ért, már csak a csillagok világítottak, a halásztanya előtt azonban világos volt, a Sellő gyilkosai mind a kilencen kint ültek a tűz körül és komor arccal, szóltanul bámultak a lángokba. A bolond fiú beosont a fűzfák közé, nem akarta, hogy meglássák, ki tudja, milyen gonoszságot forraltak megint, mert a homlokukon ott volt a jel – hajlak mög itt ezön a szent helyön, ha nem igaz –, a Káin bélyege, amit nagytisztelű Prédikátor uram magyarázott el múlt vasárnap a templomban, karjukra bűnjelek, fényes pikkelyek tapadtak, és ingükre rászáradt annak a szegény lánynak a vére. Vigyázva óvakodott tovább a korhadt törzsek között a rév irányába, ám hét lépés után megfordult maga körül, így láthatta meg a lopakodó árnyékot a halásztanya mellett, kiben a Képirót vélte fölismerni. Megdermedt az ijedelemtől: elment az esze, egyedül, pusztá kézzel akar a halászokra támadni?

Ám az árnyék, vagyis a Képiró másra készült. Lefutott a lejtős parton a ladikokhoz, és előhúzza csizmája szárából valami késfélét, sorra elnyisszantotta a zsinegeket, melyeknél fogva kikötöztettek a fővenyen álló cölöpökhöz. Áradt a folyó, erős volt a sodrása, szempillantás alatt magával ragadta a hajókat és a haltartó bárkákat. A halászok semmit sem vettek észre, elvakították őket a lángok, a rőzserakás ropogása, a fülükben megmaradt sikoltozás pedig elnyomta a neszeket, nem látták, mi történik a parton, nem hallották, hogy mint az uszadékfákat, egymáshoz lökdösi szökő hajókat az ár. A Képiró az utolsóba ugrott bele, és két evezőcsapás után elnyelte a sötétség.

A vallomásnak ezt a felét hitelesnek találta a Csendbiztos, és a Prédikátor is megerősítette a Kerge szavait. Igen, a Földmérő és a Képiró valóban a barátai; a Képiró és a vízilány szerelméről szóló mendemondák megfelelnek a valóságnak, és mindhárman jelen voltak a tragédiánál. Mégis inkább fültánúnak nevezné magukat, mert az előttük szorongók eltakarták a halászsokat és áldozatukat. Sajnos, késve értek oda, nem tudtak közelebb férkőzni, hogy megakadályozzák a vérontást, de a hangok és az ottmaradt tetem állapota alapján úgy ítéli meg, hogy a Régi Sárnyomó partján azon az éjszakán a világ kifordult önmagából: a halászsok állat módjára viselkedtek, és az a szerencsétlen halleány emberebb volt náluknál. Ártatlanul halt meg, mert a hálókat nem ő fosztogatta; idegen halászsok jártak föl többször a várost behálózó ereken, a bakter látta őket a toronyból. Ezért nem voltak kétségei, és szíve parancsára lelkes lényhez illően temette el. Ami pedig a Képiró és a ladikok eltűnését illeti, barátja lobbánékony természetét ismerve, igaznak véli a vallomás ezen részét is.

További szavait azonban egyikük sem hitte el, a habókos ugyanis azt állította, hogy másnap, amikor madártojásért kereste fel a folyó nagy kanyarulatán túli, távoli nyárfaligetet, ahol a kormoránok – a nép nyelvén kárókatonák – fészkeltek, ismét látta a Képirót, éppen hálót vetett egy madárra. A Csendbiztos a történetet innentől teljes képtelenségnek tartotta, mert pro primo: ősz derekán nem költenek a madarak, tehát tojásuk sincs, ezt még a hülyék is tudják, amice; pro secundo: a liget lakói a darvakkal együtt több hete délre költöztek a közelgő tél elől. Ez a hígvelejű azonban kötötte az ebet a karóhoz, hogy egy nyárfarönkre ülve a Képiró térde közé fogta a vergődő, gágogó kárókatonát, és kihúzkodta néhány zöldesen fénylő, fekete evezőtollát, majd szabadon engedve a madarat, előkapta penecilusát, ferdére vágta a tollak végét, mint a pennákat szokás, és kivéve tarisznyájából az árkusokat, egyet közülük négyrét hajtva felszabdalt. Némi töprengés után a bal tenyerét – miután kereszt alakú vágást ejtett rajta – összegörbítve és kalamárisként használva, a kárókatoná tollából készült pennát saját vérebe mártogatva írni, majd rajzolni kezdett a térdére fektetett papirosra.

A Kerge felmászott a Képiró mögötti fára, és onnan leste, mit művel, de mivel sose tanult betűvetést, elolvasni sem tudta a Képiró által rótt jeleket, a rajzot azonban az írás alatt felismerte: a Sellőt ábrázolta bámulatos élethűséggel. Ha nem látom, hogy a saját vérit használja, el se hiszöm, mer mindön a maga színibe vót csinálva: a haja, mint az érett búza, a szeme zöld, mint a májusi fű, orcája rózsza, a mellye dombja meg, aj... (Az ábra leírásának további részletei hiányoznak a vallomásból. Talán a legény szókincse volt szűkös és nem talált megfelelő jelzőket? A jegyzőkönyvet vezető írnok volt túl szégyenlős? Vagy a Csendbiztos húzta ki a sikamlósnak ítélt szavakat? Megannyi kérdés, amire nincs felelet.)

Hogy elkészült a rajzzal, a Képiró átalvetőjébe tette a lapokat meg a tollakat, és kotorászni kezdett az avarban. Véralátó füvet keresett, a letépett zöld leveleket vérző markába szorította. Delet harangoztak a városban, és a féleszű úgy vélte, azért hallatszik ideig, mert eső lesz. Nem akart elázni, meg is éhezett, a lába elzsibbadt a kucorgástól. Csendben lemászott a fáról és elindult hazafelé. Távoztában vagy két tucatszor fordult meg maga körül, mielőtt a folyót követve elkanyarodott az út, és a Képiró alakját eltakarta a kökénybozót, de mindannyiszor ugyanazt észlelte: a piktör eszelős tekintettel ül a rönkön, bal keze ökölben, fölötte a fán tollászkodik és megnyomorgatott szárnyát próbálgatja a kormorán, az elkötött ladik félig a szárazra húzva hever a parti homokon, vízbe érő farán loccsanva törnek meg a hullámok, és súlyos, szürke felhők gyülekeznek a folyó felett.

Délutánra eleredt az eső. Csendesen szitálva, kitaratóan esett másnap reggelig, és elmosta a szörnyű szcena maradványait: vért, pikkelyt, hínárt a Sárnyomónál, lábnyomot a parti homokon, mindent, ami a Sellő meggyilkolására és a Képiró eltűnésére emlékeztetett. A révész fiát hiába üzte vissza a ligetbe a kíváncsiság, senkit sem lelt ott, csupán a szél járkált a kopár fák közt az ólmos ég alatt.

(A Prédikátor jegyzetfűzetében nem esik több szó a beszélgetésről a Csendbiztossal, a révész kelekótya fiát azonban pár évvel később megemlíti, mintegy igazságot szolgáltatva neki, mert – mint írja – a furcsa könyv megérkezésével fényes bizonyosságot nyert, hogy vallomása második felében is a tiszta igazat mondta.)

2. A FURCSA KÖNYV

Az Úr 18** -dik évében a zimonyi delizsánsz postacsomagot hozott a Prédikátornak. Araszosnál alig volt nagyobb a küldemény, pergamenszerű anyagba csavarva – kormoránbőr volt a Földmérő szerint –, és hánccsal erősen megkötözve. Ütött-kopott, viharvert kis pakk volt, látszott, milyen nagy utat járt be. Hónapokig hányódott a Balkánon, kolduló dervisek, görög kalmárok, a Fruska Gora borával kereskedő cseri barátok tarisznyájában utazott, kik szívességből vitték magukkal és adták tovább, hogy végül a zimonyi postaállomásra eljusson címzettjéhez, a Prédikátorhoz, ki igen sokáig nézegette-forgatta, mielőtt felbontotta. A címzés szokatlan színű, barnásvörös tintával volt írva, és a Prédikátor rendetlenkedő szíve nagyokat dobant, akár időváltozáskor, ha a kossava kitör a hegyekből, mert hirtelen eszébe jutott a Kerge vallomása a Képiró kalamárisáról, és a betűk formája is igen ismerősnek tetszett.

Reszkető ujjakkal bontotta ki a csomagot, melyből a legfurcsább könyv bukkant elő, amelyet valaha látott. Ugyanolyan bőrbbe

kötötték, aminőbe csomagolták, és az üres előzéklap verzóján csodás színekben játszó, a Képiró Sellőjét ábrázoló kép ékeskedett. Gyengülő szemével sem volt nehéz ráismerni, és azonnal eszébe jutottak a Kerge poémába illő szavai: haja, mint az érett búza, a szeme zöld, orcája rózsza...

A könyvet kézzel írták, mint a hajdani kódexeket, rajznak beillő kalligrafikus betűkkel, és végig ugyanazzal a különleges tintával, amellyel a címzést is. A Prédikátor megborzongott, mert nem valami növényi nedvet vagy festéket használtak hozzá: vér volt a tinta. Levélnek azonban – ami magyarázatot adna a példátlan műre – nyomát sem találta, pedig legelőször végigpörgette lapjait, hátha közöttük van az episztola, de a névtelen feladó egy apró kis cédulácskát sem küldött.

Nem mintha nem találta volna ki már a csomag kézbevételekor, kitől származik.

A szöveget a páros oldalakra írta a névtelen szerző, a páratlanok rajzokkal voltak tele, aprócska ábrák váltakoztak nagyobb képekkel, még mappa is volt közöttük, amelyről azt gondolta, a Duna-deltái lehet, ahol számtalan ágra bomlva éri el a Fekete-tengert. Mestermunka volt a maga nemében, szebb, mint a Földmérő várostérképei; égbék vízfolyások között zöldellő nádasokkal, üde rétekkel, viruló ligetekkel. Marsilius enciklopédiájában látott hasonlókat – kötetei féltett kincsei voltak bibliotékájának –, a tudós olasz tábornok mappáin azonban nem szerepelt a Danubius torkolatvidéke, ő csak a Jantra folyóig jutott el, a Képiró feltételezhetően a tengerig. Megdöbbenő sajátossága volt a szövegeknek, hogy olyan jelekből álltak, melyek egyetlen, a Prédikátor által ismert nyelv elemeire sem hasonlítottak, noha egykor a göttingai Universitas könyvtárában több tucatnyit áttanulmányozott az egyiptomi hieroglifáktól és a babiloni ékírástól kezdve a héberen, a görögön, a perzsán át a kínai és japán írásokig.

Felismerhetően szavak alkották a lingua ignotát, betűi vagy jelei azonban összekapaszkodtak, keresztezték egymást, mint madárlábnymok a havon vagy az időmárt rovátkák a Földmérő kertjében talált meteorok felszínén, és a sorokat nem egyenesen írták egymás alá, hullámoztak, mint szélben a folyó tükre.

A kötet képecskéi művességükkel és ragyogó színeikkel első pillantásra lenyűgözőek voltak, és egy fantasztikus vízi világ flóráját és faunáját mutatták be csudálatosan szép és elretentően csúf chimerákkal, minden bizonnyal a térképen ábrázolt deltavidék élővilágát. Ezután a táj hominidái következtek: szirének, sellők és más, soha nem látott hal-, madár- és hullőemberek, pikkelyekkel, tollal vagy ágakkal, levelekkel borított figurák, teljes anatómiájukkal, életmódjuk, szokásaik ábrázolásával, melyek közül néhány mélységesen megbotránkoztatta a Prédikátort, a Földmérő szerint azonban – ki fiatalon sokat látott külsországi kóborlásai során – a legnagyobb művészek kezéből is kerültek ki hasonló rajzolatok. A kódex miniatúráit bizonyos Bosch nevezetű flamand piktor festményeihez hasonlította, melyeket Madridban, a királyi gyűjteményben látott. Az általa igen nagyra tartott japán mesterek metszetei között ugyancsak vannak effélék, győzködte a Prédikátort, sőt, Itáliában is az etruszk sírkamrák falán.

Ha volt is kétségük az alkotó személyét illetően, a Codex Sireni – így nevezték a kötetet – utolsó harmadát átlapozva szertefoszlott, mert a befejező rész tucatnyi rajzán a Képiró és a vízilány szerelmének tragikusan végződött históriája elevenedett meg olyan művészi invencióval ábrázolva, hogy hatására újra átérték az eseményeket. Akárha érzelmes románt olvastunk volna, úgy nézegettük szegény barátunk megrendítő képeit, írta jegyzeteiben a Prédikátor.

A szövegtükör megváltozása ezen oldalakon arra engedett következtetni, hogy leírások helyett versek kísérik a képregényt, melyek színvonalát azonban nem voltak képesek megítélni, mert az írás kifogott rajtuk, megfejtésére irányuló törekvéseik sorra kudarcot vallottak, és soha nem tudták meg, vajon a világ legszebb szerelmes versei rejtőznek a hullámozó és ölelkező sorokban, vagy csupán kínrímekkel teli klapanciák.